

POLOZAPOMENUTÉ Z VÁLKY

PAVEL VODIČKA

DOBYTÍ ŘÍŠE INKŮ

TAŽENÍ FRANCISCA PIZARRA
1532-1537

DOBYTÍ ŘÍŠE INKŮ

TAŽENÍ FRANCISCA PIZARRA 1532-1537

PAVEL VODIČKA

DOBYTÍ ŘÍŠE INKŮ

TAŽENÍ FRANCISCA PIZARRA 1532-1537

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Pavel Vodička, 2026

Cover © Jiří Arbe Miňovský, 2026

Drawings © Martin Ďásek, Žaneta Kortusová, 2026

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2026

Photos © AgainErick, archiv autora, Biblioteca Estense Universitaria, Biblioteca Nacional de Portugal, David Rumsey Collection, Diego Delso, Ingo Mehling, John Carter Brown Library, Library of Congress, Metropolitan Museum of Art, Norman B. Leventhal Map & Education Center, University of Notre Dame, Wikimedia Commons, 2026

ISBN 978-80-278-0274-6 (print)

ISBN 978-80-278-1646-0 (ePub)

ISBN 978-80-278-1647-7 (mobi)

ISBN 978-80-278-1648-4 (pdf)

OBSAH

Seznam map	6
Poznámka k výslovnosti	7
Prolog	9
Trujillo	12
Cajamarca	79
Cusco	148
La Ciudad de los Reyes	197
Vilcabamba	266
Epilog	337
Chronologie vybraných událostí	345
Prameny a literatura	349
Jmenný rejstřík	357
Místní rejstřík	361

SEZNAM MAP

Výprava Pascuala de Andagoya (1522)	17
První výprava Francisca Pizarra (1524–1525)	23
Druhá výprava Francisca Pizarra (1526–1528)	30
Územní expanze říše Inků (1438–1525)	38
Třetí výprava Francisca Pizarra (1531–1533)	47
Incká říše v době největšího rozkvětu	77
Hlavní cesty a významná města v říši Inků	116
Španělské guvernорáty v Jižní Americe	184
Cusco před příchodem conquistadorů	211
Výprava Diega de Almagro do Chile	255

POZNÁMKA K VÝSLOVNOSTI

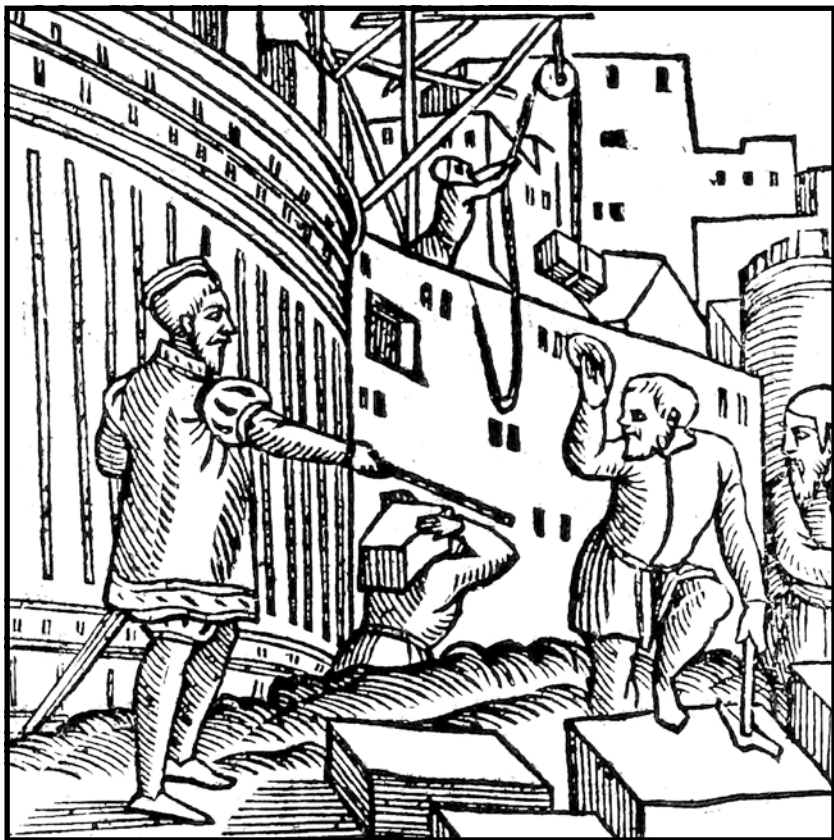
V textu se převážně užívá španělská transkripce kečujských termínů a vlastních jmen. V některých případech je však zachována původní kečujská jazyková podoba.

Písmeno	Výslovnost v češtině	Příklad
c	k	Cápac: kápak
ch	č	chicha: čiča
j	ch	Cajamarca: kachamarka
ll	lj	Ocllo: okljo
hu	v	Atahualpa: atavalpa
qu	k	quipu: kipu
y	j	Yupanqui: jupanki

PROLOG

Na počátku srpna 1498 Kolumbova třetí výprava dosáhla pobřeží Venezuely. Jednalo se o první kontakt španělských dobyvatelů s neznámou zemí. Rozlehlý kontinent, označovaný jednoduše jako pevnina (*tierra firme*), se záhy stal cílem mnoha dobrodruhů, kteří doufali v naplnění svých ambicí. O motivech dobyvatelů nemohlo být pochyb. Touha po bohatství, roznícená pověstmi o krajinách oplývajících zlatem, omámila nejednoho conquistadora. Představy Evropanů sytil příslib nevídaných pokladů, přestože dosavadní zisky zůstávaly daleko za původním očekáváním, nemluvě o rizicích spojených s dobytelskými výpravami v Novém světě. Jejich odhodlání nedokázali zlomit nepřátelští bojovní domorodci, hlad, vyčerpání, nemoci ani obtížné klimatické podmínky. Ochotně následovali dobrodruhy, kteří je ujišťovali o skvělé budoucnosti.

„Vše, co nastalo po úžasném objevení Indií, bylo tak výjimečné, že celý příběh zůstává pro každého vyjma očitých svědků stěží uvěřitelný. Není divu, vždyť se může směle měřit s jakýmkoli hrdinským činem [vykonaným – pozn. autora] v minulosti. [V porovnání s ním – pozn. autora] blednou všechny divy jiných světů. Avšak docházelo i ke strašlivým činům, mezi něž patřilo zabíjení a mrzačení nevinných lidí. [Conquista – pozn. autora] přivodila zkázu mnoha vesnic,

Založení města Panama (Panama La Vieja) v roce 1519.

provincií i království,“ prohlásil Bartolomé de las Casas, pozdější biskup z Chiapasu.¹

¹ CASAS, Bartolomé de las, *An Account, much abbreviated, of the Destruction of the Indies, With Related Texts*, ed. a překl. Franklin W. Knight, Indianapolis 2003, s. 1, [online], [cit. 2025-03-27], URL: <https://archive.org/details/accountmuchabre-0000casa/page/n59/mode/2up>.

Objev Nového světa nepochybně patřil k nejvýznamnějším počinům éry novověku. V září 1510 Vasco Núñez de Balboa založil první španělskou kolonii na území Panamy.² V následujících třech letech získal značný obnos ve zlatě. Relativně bohatá kořist pouze roznítla Balboovu žádostivost. Každá zpráva o nezměrném bohatství, které se údajně nacházelo kdesi na jihu, podněcovala horečnou aktivitu mnoha conquistadorů. Na počátku září roku 1513 Balboa v čele výpravy čítající 190 Španělů a 1000 domorodých spojenců opustil osadu Santa María. V následujících dnech jeho muži s obtížemi překonávali Panamskou šíji, čelili nástrahám tropické džungle a rozmarům počasí. Na sklonku téhož měsíce poprvé spatřili vody Tichého oceánu. Balboa jej nazval Jižním mořem, načež okolní země prohlásil za državy spojeného království Kastilie a Aragonu.

Jedním z mužů, kteří doprovázeli objevitele Pacifiku, byl pětatřicetiletý Francisco Pizarro. Negramotný levoboček bez jakýchkoli prostředků, jenž nemohl spoléhat na podporu své rodiny nebo vlivných dvoránů u královského dvora, se vydal do Nového světa v naději, že získá slávu a bohatství. V mnoha ohledech se zdálo, že jeho úsilí bude podobné jako u řady jiných dobrodruhů odsouzeno k neúspěchu. Přesto mu nelze upřít, že projevil mimořádné odhodlání, statečnost i vytrvalost. Naplnění jeho snu si vyžádalo nemalé oběti, především ale zanechalo nesmazatelnou stopu v dějinách conquisty Peru.

² Osada Santa María la Antigua del Darién se stala první španělskou kolonií na území kontinentální Ameriky.

TRUJILLO

Francisco Pizarro pocházel z Trujilla ve Španělsku, v němž na přelomu 15. a 16. století žilo přibližně 2000 obyvatel. Na tamním vrcholu pomyslného sociálního žebříčku stáli příslušníci nižší šlechty, kteří vlastnili domy na nejvýše položených místech ve městě. Všechny spojoval zvyk dávat ostatním okázale najevo svůj urozený původ a postavení. Z jejich řad pocházel i Pizarrův otec. V okolí hlavního náměstí žili obchodníci, řemeslníci, městští úředníci. Navzdory absenci šlechtického titulu měli nepopíratelnou výhodu, že se nacházeli v centru dění v Trujillu. Ostatní obyvatelé, kteří nepatřili mezi místní honoraci, sídlili v okrajových částech města. Nezřídka se jednalo o příslušníky místní chudiny. Francisco Pizarro vyrůstal v chudých poměrech. Jeho rodiče nikdy nevstoupili do manželského svazku, matka se živila jako služka. V tehdejší době představoval nelegitimní původ velmi významnou překážku společenského vzestupu, jelikož levoboček náležel mezi obyvatele druhé či třetí kategorie. Pizarro se nikdy nenaučil číst ani psát a zemřel negramotný. V každém případě platí, že budoucí dobyvatel Peru se téměř do konce života nezbavil stigmatu nemanželského potomka.

V téže době vyvolala mimořádnou pozornost zpráva Kryštofa Kolumba o nově objevené cestě do Indie, adresovaná Katolickým Veličenstvům. Notně příkrášlené zvěsti se rychle šířily, mezi neurozenými Španěly vyvolávaly nesmírně lákavé představy zásadní životní změny.

V roce 1493 bylo Pizarrovi pouhých patnáct let. Země ležící na západě ho vábily příslibem pohádkového bohatství a hojnosti. Mnozí v nich viděli téměř ztělesněný Eden. Velký admirál oceánského moře ostatně konstatoval: „Našel jsem mnoho ostrovů obývaných početným lidem. Všechny jsem prohlásil za poddané Vašich Výsostí [Ferdinanda II. Aragonského a Isabely I. Kastilské – pozn. autora], aniž by se mi kdo postavil na odpor. [...] Domorodci na ostrově [Hispaniola – pozn. autora] a dalších ostrovech chodí nazí, muži i ženy, jak je matky porodily. Neodmítnou nic, pokud jsou o to požádáni, naopak laskavě přijmou kohokoli a sdílejí s ním vše včetně lásky, jako kdyby mu byli ochotni dát své srdce. Spokojí se s jakoukoli maličkostí, třeba i zcela bezcennou. [...] Vaše Výsosti mohou vidět, že jim dám tolik zlata, kolik budou potřebovat. Získám pro Vás koření, bavlnu [...] a otroky, tolik, kolik jen přikázete. Věřím, že jsem našel také rebarboru a skořici a objevím další cenné věci. [...] A tak Bůh všemohoucí, náš Pán, nechť umožní vítězství těm, kteří kráčí jeho cestou i v záležitostech, které se [jinak – pozn. autora] zdají nemožné, jako třeba tato [...] [svými – pozn. autora] modlitbami obrátíme mnoho lidí k naší svaté víře [...] a nejen Španělsko, ale i celé křesťanstvo [z toho – pozn. autora] bude mít prospěch a užitek.“³

Výraz **Katolická Veličenstva** se používal jako označení Isabely I. Kastilské (1451–1504), královny Kastilie a Leónu, a Ferdinanda II. Aragonského (1452–1516), vládce Aragonu, na základě byly *Si Convenit*, vydané papežem Alexandrem VI. v prosinci 1496.

Pizarro si bez ohledu na svůj věk nepochybně uvědomoval, že život v rodném městě neskýtá příliš radostné perspektivy. Na druhé straně

³ COLUMBUS, Christopher, *The Journal of Christopher Columbus*, ed. a překl. Jane Cecil, New York 1989, s. 191–201. Dopis Kryštofa Kolumba z 15. února 1493.

Francisco Pizarro.

slibné výdobytky, které mu předestřel Velký admirál, se zdály téměř na dosah ruky. Představa, že by jako nemanželský potomek mohl dosáhnout postavení urozeného šlechtice, byla vzhledem k tehdejšímu rigidnímu systému společenských tříd prakticky nemožná. Teoreticky by se mohl oženit s urozenou dívkou a díky bohatému věnu by mohl žít spokojený život šlechtice v Trujillo, jenže ve skutečnosti se jednalo o krajně nepravděpodobnou možnost. Nabízela se však alternativa. Odvážné a rozhodné muže, kteří se nezdráhali riskovat, provázela přízeň Štěstěny, nebo tomu alespoň mnozí věřili. Pokud by při dobývání nových zemí dosáhl mimořádných úspěchů, jeho budoucnost by ihned získala lákavější kontury.

O devět let později Francisco Pizarro nastoupil na loď, která mířila k břehům „Indií“. Jednalo se o jednu z dosud největších výprav, která opustila španělské břehy, neboť čítala 2500 mužů. Jejím cílem byl ostrov Hispaniola. V přístavu se očekáváním vzrušení účastníci výpravy dozvěděli, že „připluli právě včas, [...] protože [Španělé – pozn. autora] vedou válku proti indiánům, a bude tak možnost získat velké množství otroků“. „Tato zpráva,“ vzpomínal Bartolomé de las Casas, „vyvolala na lodi nemalé nadšení.“⁴

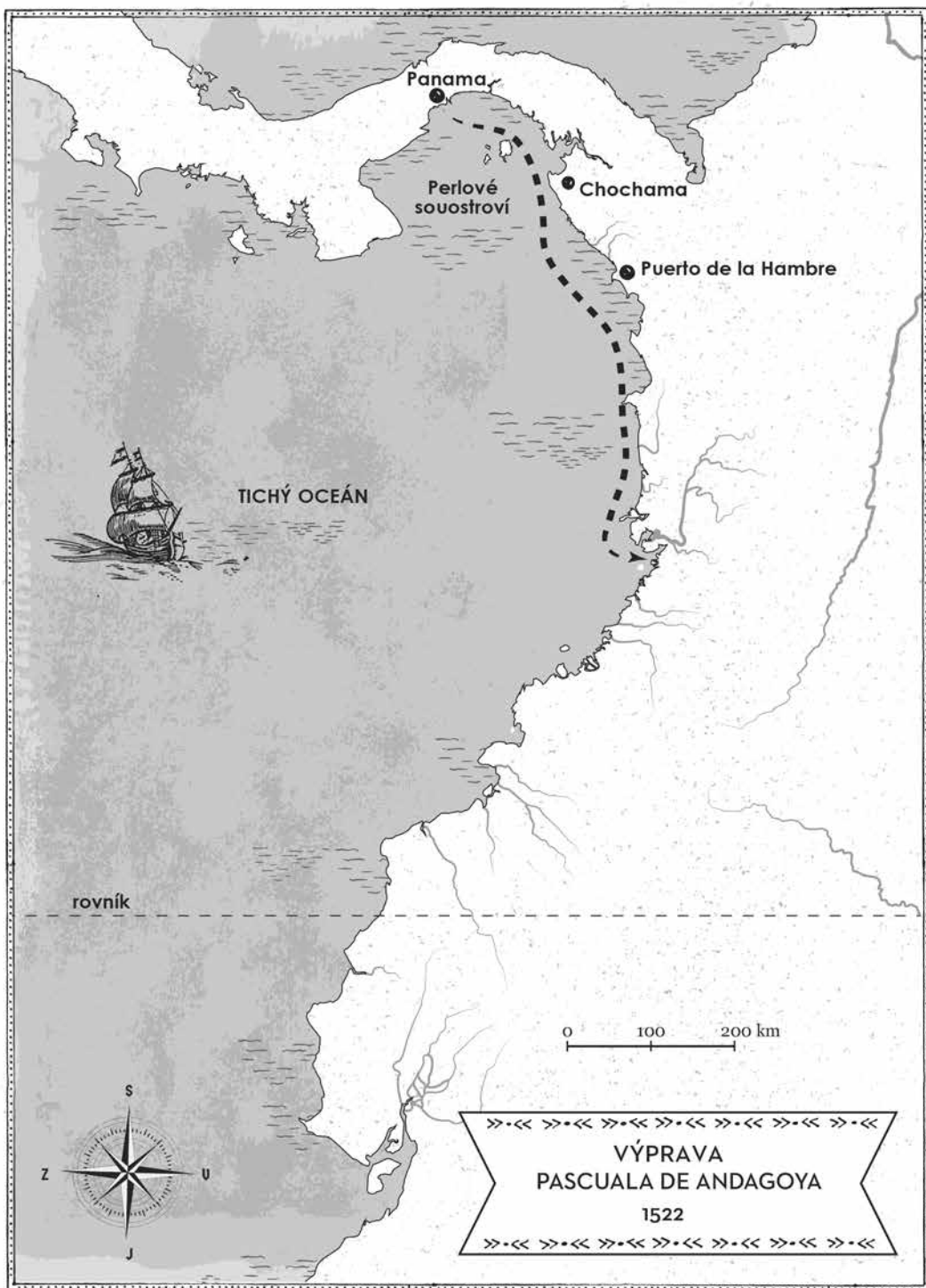
V roce 1509 se Pizarro stal vojenským zástupcem Nicoláse de Ovando, guvernéra Hispanioly, který neblaze proslul bezdůvodnou krutostí vůči domorodcům. Nelze vyloučit, že budoucí dobyvatel Peru se podílel na masakru 84 indiánských náčelníků, kteří byli na Ovandoův příkaz pro výstrahu popraveni. Relativně úspěšný lov na otroky v oblasti Kari-biku měl ovšem za následek prudký pokles mužské populace na ostrovech v blízkosti Hispanioly. Pizarro proto zaměřil pozornost na pobřeží Panamy a Hondurasu, kam směřovaly další dobytelské výpravy.

⁴ CASAS, Bartolomé de las, *A Short Account of the Destruction of the Indies*, ed. a překl. Nigel Griffin, London 1992, s. xix, [online], [cit. 2023-01-26], URL: <https://archive.org/details/shortaccountofde0000casa/page/n19/mode/2up>. Bartolomé de las Casas nepatřil k účastníkům Ovandovy výpravy z roku 1502.

V roce 1513, ve věku pětatřiceti let, působil jako Balboův zástupce. Pizarro doufal, že objev Jižního moře znamená předzvěst obratu v jeho životě. Ve skutečnosti byla expedice pro všechny účastníky spíše zklamáním. Zlata, po němž všichni tak toužili, získali jen velmi málo. Zatímco se dobyvatelé prodírali komáry zamořenou džunglí, brutalita vůči domorodcům sílila. Balboa zajal několik místních náčelníků a mučením se je snažil přimět k prozrazení, kde se nachází zlato. Výslech však navzdory použití drastických metod nepřinesl žádné hmatatelné výsledky.

O šest let později eskaloval Balboův spor s Pedrem Ariasem de Ávila. Objevitel Jižního moře musel čelit obvinění z uzurpace moci a území náležejících koruně. Obdobné třenice mezi představiteli koloniální správy nepatřily k výjimečným úkazům. Ačkoli samotná obžaloba a průběh soudního procesu nesly zřetelné známky účelovosti, výsledek se nechal snadno předvídat. Dne 15. ledna 1519 improvizovaný tribunál vynesl rozsudek stětím; ortel byl vykonán ve stejný den v Acle. Mužem, který Balbou zajal a předal „spravedlnosti“, byl ironií osudu právě Francisco Pizarro.

Na první pohled se zdálo, že se na čtyřiačtyřicetiletého dobyvatele Nového světa konečně usmálo štěstí. V roce 1521 se stal vlastníkem pozemků v blízkosti města Panama, navíc získal podíl ve společnosti, která obdržela oprávnění k dolování zlata. Jakožto nový držitel *encomiendy* nad 150 indiány na ostrově Taboga v Panamském zálivu tak mohl požadovat práci a dárky po domorodcích, prodávat jejich úrodu a střádat podíly z výnosů z rýžování zlata. Přesto se necítil spokojen, neboť naplnění snů o grandiózním úspěchu se mu stále vzdalovalo. Zatímco čtyřiatřicetiletý Cortés pokořil mocnou říši Aztéků, za což sklídl uznání španělského dvora, o deset let starší Francisco Pizarro vládl malému ostrovu a obchodoval s tropickými plodinami, nemluvě o nevalném zisku v podobě drahých kovů. Není obtížné si představit, že podobné srovnání představovalo vydatný zdroj Pizarrovy frustrace.

Systém *encomiendy* navazoval na evropskou feudální praxi, v níž pánovník svěřil šlechtě právo vybírat daně od místního obyvatelstva. Aristokracie na oplátku zachovávala věrnost králi. Evropští poddaní podléhali pravomoci feudála a zároveň mu odevzdávali část své produkce; jednalo se o specifickou obdobu poplatku za ochranu.

V roce 1522 se do Panamy vrátil Pascual de Andagoya, jenž se vydal na jih podél pobřeží dnešní Kolumbie a dosáhl břehů řeky San Juan, která se nachází ve vzdálenosti přibližně 300 kilometrů na jih od dnešních kolumbijsko-panamských hranic. Jeho výprava měla za cíl ztrestat bojovný kmen, jenž se podle Andagoyova přesvědčení nazýval Pirú. Nepřítel sídlil na doposud neprozkoumaném území a ohrožoval domorodé spojence v oblasti Chochama. Netřeba dodávat, že neméně důležitým motivem pro celou expedici byly značně přehnané zvěsti o bohatství tamních domorodců. Výprava narazila na překvapivě tuhý odpor. Poté, co Andagoya málem utonul na rozbouřeném moři, vrátil se takřka bez jakýchkoli finančních prostředků zpět do Panamy. Jeho anabáze měla přesto jistý význam, neboť dodala potřebnou „pravdivost“ pověstem o mocné a bohaté říši v jižních krajích.

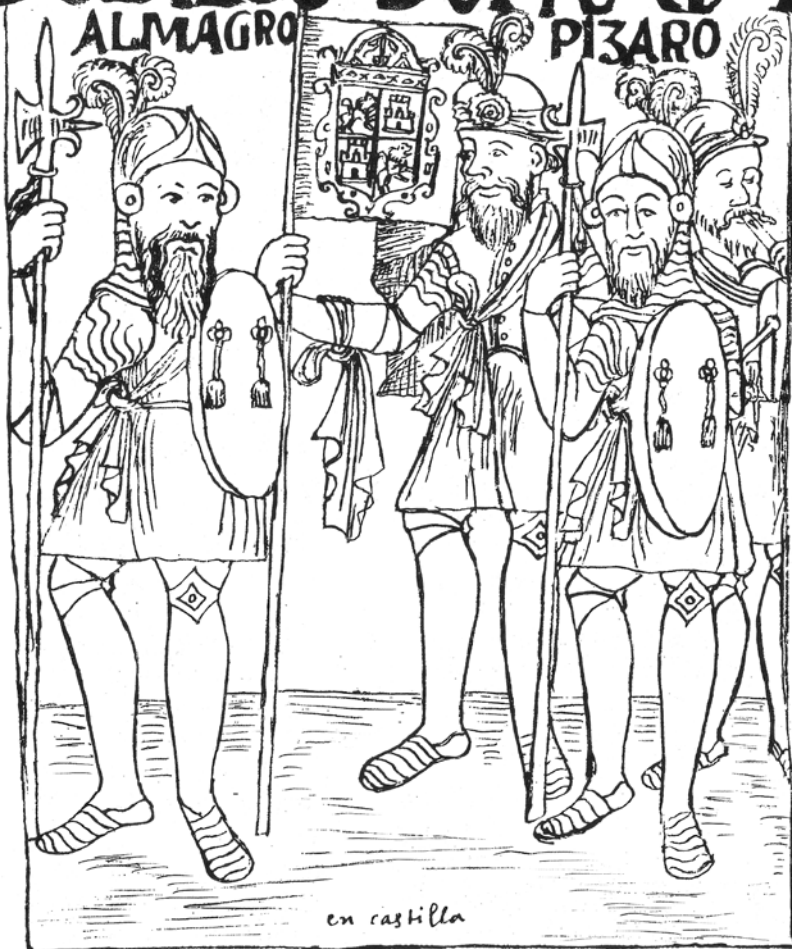
Nelze proto vyloučit, že důležitou roli při rozhodování Francisca Pizarra podstoupit další riskantní výpravu sehrály Andagoyovy zprávy o zemi zaslíbené. V roce 1524 uzavřel dohodu s Diegem de Almagro a Hernandem de Luque. Její podstata spočívala ve vytvoření společnosti (*Compañía del Levante*), která zašitovala chystanou výpravu do neprobádaných oblastí Nového světa.⁵ V čele expedice stál Pizarro. Jeho zástupcem se stal Diego de Almagro, jenž strávil na území dnešní Latinské Ameriky již deset let, přičemž oba se několikrát setkali v průběhu bojů proti indiánům. Almagro pravděpodobně disponoval jistými organizačními schopnostmi,

⁵ Podpis zakládací listiny Levantské společnosti je datován k 26. březnu 1526.

CONQUISTA D^o DIEGO ^o D^o FRANCISCO

ALMAGRO

PIZARO

en castilla

Diego de Almagro a Francisco Pizarro.

což představovalo nepopiratelnou výhodu při obstarávání životně důležitých zásob. Conquistador a kronikář Pedro Cieza de León jej označil za „muže malé postavy s nehezkými rysy, jenž nepostrádal odvalu a vytrvalost“. V Almagrově vystupování se podle některých svědectví odrážela určitá velkorysost a štědrost, byť často spjatá s okázalým chvástáním. „Těšilo ho, když za ním přicházeli prosebníci, které nikdy neodmítal [...], díky tomu ho většina rytířů milovala a byla mu věrně oddána.“⁶

Almagro byl stejně jako Pizarro nelegitimním potomkem, jenž neměl číst ani psát. Jeho neprovdaná matka ho opustila krátce po narození, zároveň znemožnila Almagrovu otci, aby se stýkal se synem. Nakonec se ho ujal strýc, jenž ale svého synovce surově týral, údajně ho přivazoval za nohu a držel v kleci. Poté, co se mu podařilo uniknout, odešel do Madridu, kde se setkal s matkou, která žila s jiným mužem. O svého nemanželského syna již nejevila žádný zájem.

Mladý Almagro se proto musel postarat sám o sebe. V roce 1514 se v Toledu připlel do rváčky, v níž pobodal protivníka. V obavě z trestu utekl do Sevilly, kde nastoupil na loď mířící do Nového světa. Jeho naděje spojené s vidinou lepší budoucnosti se nyní upínaly ke Zlaté Kastilii. Tam se setkal s Franciscem Pizarrem a poté, co roku 1524 shromáždili 80 mužů, čtyři koně a dvě lodě, se vydali dobýt neobjevené země u Jižního moře.

V květnu 1513 Ferdinand II. Aragonský vymezil oblast, jejíž východní hranici tvořil záliv Urabá v dnešní Kolumbii, a označil ji jako **Zlatou Kastilii** (*Castilla de Oro*). Na západně ji ohraničovala panamská řeka Belén. Poté, co Vasco Núñez de Balboa stanul na pobřeží Tichého oceánu, *Castilla de Oro* zahrnovala také Costa Ricu a Nikaraguu.

⁶ LEÓN, Pedro Cieza de, *The Discovery and Conquest of Peru Chronicles of the New World Encounter*, ed. a překl. Parma Alexandra Cook, David Noble Cook, Durham 1998, s. 355.